

ORVOSI TÁR.

A BUDAPESTI KIRÁLYI ORVOSEGYLET
KÖZÖS MUNKÁLATÁVAL

SZERKESZTIK ÉS KIADJÁK:

PR. BUGÁT ÉS DR. FLÓR.

Harmadik Folyamat.

VIII^{dik} KÖTET.

20. szám.

Pesten, Nov. 9-kén.

1845.

TARTALOM: A légköralkat méltánylásáról az orvosi gyakorlatban.
Dr. Bittner Imre. — Kivonatok. —

A légköralkat méltánylásáról az orvosi gyakorlatban.

Értekezik *Dr. Bittner Imre*

t. Aradmegye r. főorvosa.

(Vége.)

Természettanilag bírálván a dolgot, az évnek csak két szakai vannak, *nyár és tél*, egymással olly ellentétiségben, minő létezik a nap és éj, élet és halál között; a természet minden rögtönzést kizár mihődéseiben, s a fokozat rendszerénél fogva ama két évszakot közbenjáró más átmeneti szakok által előzteti meg, valamint megelőzik a nappalt s éjelt a hajnalok. — Az emberi testben is két ellenkező élettényező van különösen a fő évszakok által érdekelve, t. i. az *ideg- és vérrendszer*, valamint ezekben az éptani élet jelenetei az

évszakok különféleségéhez képest tetemesen változnak, úgy különféle és ellentétias kórhajlamok is idéztetnek elő. —

Ugyanis a *nyár* melegsége által a rostok ingerlékenysége lesülyesztetik, a test nedvei, de főleg a vér, duzzadoznak, a vérkészítés tökéletlenebb, a vérben a széreny határozott felsőbbiséget s szétbontásra hajlamot nyer, a légzés kissé nehezítették s a vérrendszerben általában a visszeri jellem túlnyomóvá lészen. Onnan a verőczéri rendszer fölmagasztalt cselekvősége miatt az epeelválasztás siettetik, midőn egyszermind az emésztés és áthasonlítás hátráltatik. A vér duzzadozása miatt a nedvek a test felszine felé hajtattván, midőn egyszermind a petyhesztő külmeleg által a külbőr nagyobb cselekvőségre késztetik, a test nedvei kipárolgása legmagasb fokra hág. — Midőn mind ezek a vérrendszer életiségének lehangítását tanusitják, addig az ellenkező életfactorban, az idegrendszerben ellenkező állapot vétetik észre, t. i. az általános érzékenység fölmagasztalása, s valamint a nap és földgömb között nyárkor a legnagyobb erőbeli kölcsönhatás félre nem ismerhető, úgy bizonyos, hogy az emberi életműségben is ama két tényező az ellentétiség legmagasb fokára jutnak el, még pedig rendes viszonyban a nyáriság jellemével — Sajátságos kórhajlam, és kórságok azok, mellyek nyári időben mutatkoznak, s mellyek sajátságos, egyenesen a nyárhoz kötött jellemét mindannyiszor észleljük. — E kórtünemények macrocosmusunk sajátszerűleg fölmagasztalt életéből veszik származásukat, melly nyárkor éri el tetőpontját, midőn t. i. a melegség, világosság, a légköri lég tágulása szinte kórtámasztólagnövekszik, a berzesség hatályossá lesz, és az összes természetben az életműves testek szétbontása gyorsan és erőteljesen előhalad; onnan van, hogy épen nyárban éri el a tengélet tökélyét, s hogy az emberben a vérrendszer, mint a reproductio élet egyik fő eszköze hő nyáron szenved legnagyobb változást, s végre, hogy az ember nyáron leginkább a tengélet kórságainak vagon alávetve.

Ellenben *telkor* a test rostainak ingerlékenysége növekszik, a vér sűrűdik, a vérkészítés élénkebb lesz, s az élyen benne túlsulyal bír; a légzés siettetik, a vér üteri jellemet öltöl, az emésztés és áthasonlítás erősbül, a zsongító külhideg a külbőrt szilárdítja, s a vér a test belürei felé nyomul. —

A fejlődő kórjellem általában *lobos* kórságok felé irányul, vértorlódások, üteres vérözönök, gutaütések, lob- és ideglázak több fajai közönségesen téli időben gyakoriak, noha a szigorú hideg, erős éjszaki légvonal nem egyedüli okai a lobos kóralkatnak; minthogy a hófok hirtelenebb változása is elégséges a nevezett kóralkat előidézésére. Rendes viszonyban állanak ezen kórtünemények a külternészet képével, a világosság és melegség hanyatlásával a légköri lég ruganyossága növekszik, élenytartalma viszonylagos gyarapodásával a lég száraz s sűrű lesz, a berzesség csökken, a tenglet háttérbe vonul, s az involutio általános. — A tél éjjele földünk életének,

Azonban nem csak a fő évszakokban mutatkozik külön kórhajlam, de az átmeneti más kettőben is. Midőn t. i. *tavaszkor* a tenyésztélet új életre ébred, addig az emberi testben is épen a tenyésztélet az, melyben kórtünemények keletkeznek. Ez máskép nem is lehet, minthogy az összes természet, melyben ekkorig szinte általános halál vala elterjedve, új életnek indul. A téli nedvpangások után az illető napi különleg s a légsúly csökkenése által a nedvek ismét a test külszine felé irányozzák haladásukat, mi által számos kórszerek a test belsejéből a külbőrre vagy a külbőrrel hasonló működésű tüdőkre tételnek által, honnan is a tavasz főleg a kútegek és húzamos tüdőbajok korszaka. A tavaszi lobos kóralkat a hőmérsék és légsúly hirtelen változásainak, s a szelek erejének köszöni származását, minthogy ez által a bőr működése tetemesen változván különösen a légzési műszerek azok, melyek lobos jellemű kórságok színhelyévé lesznek; s innen származnak illy változékony időjáratú tavaszokban szinte járványosan terjedező tüdőlobok.

Ősszel az éj és nap közötti hőmérséki különiségek legnagyobbak, az időjárás változó, a lég nedves, hűvös, berztelen, az összes természetben a téli álm előjelei mutatkoznak. — Az emberben is hátralép a tenyésztélet eddigi élénk cselekvősége; a nedvek ismét a test belseje felé törekszenek, a külbőr, melyet eddig a nyári hőség elpetyhesztett, most igen érzékeny lesz, s számos hüléseknek kitéve lévén, hülési kórságok, különösen csúz, köszvény, félbehagyó lázak, a nyák és savós hárttyák nagyobb elválasztással egybekapcsolt betegségek (hasmenés, vérhas) ősszel napi renden vannak.

Nemcsak testi, de szellemi kórok származása és lefutása is külön viszonyban létezik az évszakokhoz. Számos orvosok tapasztalatai, s némelly egyes esetekre nézve enyimek is igazolják, p. o. hogy a szellemkórok, mellyek tavasszal vagy nyárral fejlődnek, közönségesen heveny lefolyásuak, s hogy a visszaesések közönségesen az év ugyanazon szakában vétetnek észre, mellyekben a betegség legelőször kiütött; az örültség rohamai leginkább tavasszal vagy ősszel fordulnak elő a sulymérő tartós mély állása mellett, midőn ellenben a folytonosan de különben csendesen tévelygők a sulymérő mély állása mellett szinte kórszünetben részesülnek: nagy befolyása vagy az azonban itt a hőmérséknek is, melly ha szerfölött magas, a dühöngőknel rendkívüli rohamok tapasztaltatnak, midőn ellenben téli időben csendesebbek. — Számos orvosi észleletek szerint az öngyilkolások, mennyiben t. i. ezek elmeháborodásban feneklenének, legszámosabb esetei éjgyenkor fordulnak elő, kivált az ősziben, a sulymérő szélsőséges állásai mellett, kivált szélvészrek uralkodása alatt. —

Mindezen csak rövideden érintett az éves kóralkat nyomán megjelenő kórhajlamok és kórságok annál világosabban tűnendnek föl, minél világosbak az egyes évrészek természeti tulajdonai; s ha ezen változásokat csak fölszínleg vizsgáljuk, s az emberi életműségei hatásukat csak széltiben ismerjük, könnyű ezek között és az általuk föltételezett épés kórtani változások között a főálló természetes viszonyokat, s azon kapcsolatot kijelölni, mellyek az alárendezett emberi életet földünk életétől függőben tartják.

Helyesen írta nem rég *Pr. Böhm*, midőn gyakorlati orvostársait e tárgyra figyelmezteté, s őket a járványok jóslata tekintetéből az orvosi meteorologia során teendő észlelésekre serkenti: „a múlt kor történeteiben fekszenek a jelen állapotok okai, s ezek állapotják meg ismét a jövőendőben történédöket. Ha az évszakok szabályosan folynak le, s semmi tekintetben a természet közönséges rendétől el nem térnek, akkor járványok nem fejlődnek, sőt a szórványos betegségek is ritkábbak és enyhébbek.” — Így tapasztalám azt a múlt évben is; a tél rendes szigorúsággal birt, a tavasz kellő időben állott be, a nyár túlhévvvel nem birt; télen a lobos, nyáron a csorvás kóralkat is igen enyhe volt, éves kóralkatu jár-

ványaink tökéletesen hiányoztanak, s mi más visszás légköralkati körülmények között járványilag tapasztaltatott, az ez évben csak szórványos volt vidékünkön.

„Nem következik azonban, s ez fontos észrevétel, hogy ha az északi természetes viszony valamely évben megzavarodik, következményei is ugyanazon évben legyenek föltűnők, mert sokszor sokáig tart a kórelőzmény. Olykor az évszakok természete jó, rendesen folynak le, s a járványok még is szabályzott jelleműek, melly esetben a mult év lefolyására kell visszatekintnünk; máskor ismét az évszakok járásai rendetlenek, s még sem mutatkozik járvány, midőn ennek beköszöntésére jövő évben készén kell magunkat tartanunk.“ Így van ez az egyes évszakokkal is, midőn valamely évszak rendetlenül fut le, az ez által alapított kórnemtő sokszor csak ugyanazon évszak végével, sőt sokszor a következő évszak elején üti föl fejét, úgy p. o. történik, hogy szigorú tél után a lobos kórjellem tavasszal, a nyári hőség által posványos vidékeken fejlődött poslég szülte lázak csak őszi időben mutatkoznak.

Minden évszakban e fölött az *időjárás*, vagy is a légkör életének ideiglenes nyilatkozása érdemli figyelmünket, mert kétségtelen, hogy az egészségesekre úgy, mint betegekre nézve nagy hatással bír. Minél egészségesebb azonban az ember, annál függetlenebb ő az időjárástól, s edzett egészsége a légkör tetemes, rögtön beálló sőt tartós viharaival is daczol, midőn ellenben a beteg életműségre ható időjárási lényeges változás kórállapotának változását vonja maga után. — Jó jelnek tekintheti tehát mindég az orvos, midőn a föllábbadás szakához közlő betegének az időjárat hirtelenebb vagy tetemesb változásai iránt eddig szembeszökő volt érzékenysége csökkenni kezd. Sokszor a beteg a megbíralás előtt hirtelen javúl forró lázában, máskor ismét minden tudva levő ok nélkül rosszabbra fordul állapota; de az orvos, ki a külvilág természeti eseményeit szemmel tartja, a valódi okra nézve nem tévedend, s óvakodó lesz illynemű kórváltozások alkalmával a jóslattal hirtelenkedni, vagy azok miatt gyógyjavallataiban ingadozni, miután eme kórváltozások csak mulékonyok, s sokszor 24 óra alatt ismét ellenkező színben fekszik előttünk a kórállapot. — Megnyugvásul s alapos biztosságul szolgál illy

körülmények között nem csak betegét észlelő, de a légkör tengerében is gondosan széttekintő orvosnak azon meggyőződés, hogy illy nagyobbserű légköri változások lázas betegeire nézve hatástalanul szinte nem maradhatnak, valamint jó kalauz itt azon tudomány, melly szerint ama változásokat fölöttünk, azokkal, mellyeket betegeink állapotában észre veszünk, kórtani kapcsolatba hozni képesek vagyunk. De nem csak heveny s lázas, de húzamos betegségeknel is naponta láthatjuk az időjárat hatalmas befolyásának működését; köszvény, csúz, altesti s mellbeli húzamos sinlések nem bizonyítják-e, hogy ez vagy amaz beteg ez vagy amaz légkört jobban tűri el? így bizonyos p. o. hogy méh- és rásztkórosok nedves, délnyugoti, vagy tisztán déli szél uralkodása alatt rosszabbúl érzik magukat, s eilenben dicsekednek, midőn száraz éjszaki, vagy keleti szél lengedez.

A *nedves-hideg* időjárat nagyobb hatást gyakorol az emberi testre, mint a száraz hideg. Nélünk ez közönségesen őszszel uralkodik, sőt télkor is, ha az nem rendesen fut le, s kellő szigorral nem bír; ha azon időjárat tartós, a légző műszerek, a külbőr s különösen a savós hártványok betegségei véttetnek észre, melly kórhajlam annál világosabb, minél határozotabban tűnik föl ezen időjárat jelleme.

A *száraz-hideg* időjárat előmozditja a plasticus élet erőtellyét, s a miatt lobos kórságokra hajlamit.

Száraz-forró időjárat a vérkészítést támadja meg, mint-hogy a szerfölött megritkított lég mellett ennek csak aránylag csekély mennyisége légeztetik be; az érzékenység fölmagasztalásával az életműves anyagok szaporábban képeztetnek, a test nedvei a szétbontásra hajlamitotnak, s az emésztés lankadoz; járványos elterjedés jellemzi közönségesen ezen kórságokat. — Tapasztalá már *Hippocrates*, s tapasztaljuk mi is most, hogy ha nyáron át az igen hő napok hirtelen hideggel változnak, a legközelebb őszben számos lázakkal találkozandunk. Ki nem tudja, hogy tartós nyári szárazság nyár végével számos forró lázakat szokott előidézni? — Ha az ősz száraz-hideg, akkor hihetőleg a téli lobok mérsékelt számban s enyhe alakban jelenendnek meg. Ha a nyár szokottnál hűvösebb, s tán nedves is, akkor a különben téli időben megjeleni szokott lobos kóralkat már kora ősszel köszönd be. stb.

Ha mindezek tények, melly gyakorlati orvos az, ki, ha gyakorlatában, mint mondani szokták, szerencsés kíván lenni, az időjárat változásait állandóul ne észlelné? — Mit mondjak még ama nagyszerű a kórtan mezején észrevehető tüne-
ményekről, mellyek egy bizonyos évszakban a hirtelen egy-
mást fölváltó hőmérséki s légsulyi végsőségek által idéztet-
nek elő?

Valamint ezek szerint igaz, hogy az időjárat betegeink kórállapotára nézve meghatározott, sőt kiszámítható befolyást gyakorol, úgy e fölött még tanusítja a tapasztalás, hogy gyógy-
szereink hatása is általa függőben tartathatik; miszerint szin-
te mondhatni, hogy valamint minden évnek, minden évszak-
nak minden hév- és sulymérő kitünő változásainak lehetnek saját kórai, úgy vannak saját szereik is; s mi jó volt ma, az ugyan azon kórkörülmények között már hónap tán nem hasz-
nálhat. — Nem lehet csudálkoznunk, midőn valamely gyógy-
szer, melly bizonyos viszonyok között bizonyos hatásu volt,
máskor nemcsak siker nélkül marad, sőt még árt is; a szer,
a kór ugyanaz, de a beteg részéről visszhatás a légköri vál-
tozások által megmásoltatott. — Így van ez számos physical
és vegytani kísérletekkel is, ha p. o. a sulymérő segítségével a bérczek magasságát kívánjuk meghatározni, kénytele-
nek vagyunk egyszermind a hévmérőt is szemmel tartani, kü-
lönben bizonyosan hibás leend az eredmény; így áll a berz-
gép működése, a vegytanban a zejlések (fermentatio) lefo-
lyása stb. —

Mielőtt berekeszteném egyszerű értekezésemet, még egy
a küléletről ránk ható befolyásról kell rövid említést tennem,
melly szintúgy érdemli az orvos figyelmét: értem a *hold* be-
folyását, melly nem csak a föld életére nézve általában, de az
azon élő életműsészes testek egyénes életére nézve félre nem
ismerhető; az ismeretes bírálati napok a lázaknál megfelelnek
a hold változása napjainak, ideges kóroknál a rohamok vagy
i holddal, vagy holdtöltével köszönnek be; az időszaki iszá-
hosság hold töltekor fordul vissza; a szellemkórok nemcsak
a időjáratához és évszakokhoz, hanem a holdváltozásaihoz is
köték, tanusítja ezt főleg a *mania transitoria* és a *holdkór-
sújszoros* értelemben; a szem és fül némelly betegségei a
holdal változnak, némelly ideges fajju nehéz hallásban szen-

vedők holdtöltével lesznek rosszabbul, (mit sajnosan magam is igazolhatok) s ki nem tapasztalta, hogy a pórnál olly gyakran előforduló hemeralopia holdtöltekor keletkezik, s ugyan akkoron vétetnek észre visszaesései? — A dúcrendszerből kiinduló örültség leginkább akkor ismétli rohamait, midőn a hold a naptól függetlenebb lévén önállólag hathat, tehát *syzygiumkor*. — Növekszenek holdtöltével a golyvák, görvély, vízkór s az idült kütégkórok, kivált a sömör s fogyó holddal e kórok könnyebben válnak orvosolhatókká, vagy is inkább, magoktól enyhülnek. A lithiasis növekedő holddal gyötri a betegeket, teli s fogyó holddal pedig szemlátomást enyhülnek szenvedéseik stb.

Ha számos orvosok tapasztalatai mindazt igazolják, s ha mind ez nem pusztá ábrány; úgy bizonyosan szükséges, hogy a gyakorlódó orvos e tényező állását is szemmel tartsa. —

Mindezekből kiviláglik tehát, hogy az ember életének ugynevezett önállósága igen szűk korlátok közzé szorúl, s hogy ő mint része az egyetemnek ennek örökös törvényeinek hódolván minden innen kiinduló befolyásoknak akaratlanul alá vetve vagyon, valamint ép-, úgy kórállapotában. S épen eme kölcsönösség kikémlése, azon föltételek meghatározása, mellyek által a nagyobb élethez köttetik, azon bölcsesség, mellynél magasztosb e földön ember számára nem létezik. S épen jelen tárgyunk is, azon tény t. i. hogy az emberi test számtalan kórállapotai, s ezeknek sok árnyéklatu módosításai a fölöttünk létező nagyobb életiség viszonyaiban találják egyedüli okát, mellyek közől a jelen igénytelen értekezés egyedül a légköralkatról teve rövid említést, minden gyakorlati orvos figyelmét igényli menthetlenül; ő a légkört, melly nélkül percnyi életet nem élhetünk, észlelni kénytelen, ha szép föladata lényeges kérdéseit némi szerencsével megoldani törekszik. Ő ha orvosi tapasztalatait, kivált ha ezek nagyobb kiterjedésü vidéket illetik, ügyfeleivel közli, midőn okszerűen el nem mellőzheti, hogy ezen eljárásában a kórjáratot a légköralkat viszonytagságaival kapcsolatba hozza, csak fél munkát tellyesít, ha tudósításaiban a légköri lég főnemlített tulajdonai miképpen állását tehetsége sze. int különösen fölrm hozza.

Igen tisztelt ügyfeleim! Alig találkozik okszerü orvos, ki az ezen önök türelmét már túlfeszítő értekezésben fölhozott tényekről többé kevesbé saját orvosi gyakorlatánál s okszerü elméleténél fogva meggyőződve nem lenne, miszerint tán gyöngédtelenség volt ismeretes igazságokról, s bevalósult lényekről, mellyek különben is már több orvosi hirdlapokban, honnan én is e sorok kiegészítésére mások előadásaiból sokat fölhasználtam, eléggé megvitatva s kimerítve vannak, értekezni. Okaim azonban imezek:

1-ször. Átalában véve tudományunkra nézve olly tárgyakat fölhozni, sőt ismétleni sem fölösleges, melly körül gyakorlati tekintetben mint fő sark körül forog gyakorlati munkásságunk; s ha léteznek az orvostanban eldönthetlen igazságok, szükség oda irányoznunk törekvésünket, miszerint azok fiatal ügyfeleink elébe a gyakorlat mezájéről állitassanak szüz egyszerűségben, leplezetlenül úgy, mint léteznek, nehogy praeoccupáltatva a különségek, s tévútra vezettetve a tévtanok által rólok megfelejtkezzenek, midőn inkább szükséges, hogy épen azon általános már bevalósult alapokra építsék jövődő gyakorlatukat.

2-szor. Kétséget nem szenved, hogy a gyakorlati orvostan kezelése ezelőtt csak fél századdal természetes méltóságának tökéletesen meg nem felelt, hogy a nyersebb empiria, és anyagi elvek károsan hatottanak rá; hogy tanunk elméleti része a gyakorlati szükségnek irányában hátrataratának, hogy segédtudományaink nagy része a megütközésig elhanyagoltatott, s hogy tudományunk számos tévnézetek, s még számos balitéletek által elferdítve volt. Valamint mindezek jelenleg elismertetnek, úgy való az is, hogy ezen fél század alatt az orvostan igen nevezetes előhaladást tett; kiműveltettek a segédtudományok, száműzettek számos balvélemények, a természet önkormányának hatalma kellő méltánylattal elismertetett, a gyakorlati elvek a természet igényeihez idomítottak, s az egyszerűséghez visszavezetettek, hatalmas eszközök, némelly lángeszű férfiak útmutatása, némelly habár egyoldalú rendszerek elfogultlan megbíralása segítségével (szívesen emlitem itt a hasonszenv mogalmait is) tudományunk nagy részben újjá alakult. Mindezeket is el kell ismernünk, hiszen szemünk előtt történt a reform. Ámde épen ezen áta-

lakulás, azon törekvés, miszerint tanunk a mysticismus és nyers empyria salakjától kitisztuljon, tevé egyszersmind azt is, hogy a túlajtás, melly épen a rögtönzött reformok alkalmával vajmi könnyen megtörténhet, nem csak lehetővé vált, hanem tettelesen is némi részben véghez is menni látszának; a sok rosszal sok jó is eldobatott, mert a kiszemelés gyorsan, és nem mindenben eléggé gondosan történt, a sok érdekes új keletkezésével, a nélkül tán, hogy észre vennők, alapelvek is mint tudományunk erős oszlopai háttérítettek, s általában olly irány keletkezék, melly által az általános gyakorlati elvek rovására a specialismusnak, tán nagyobb méltánylat adatott, mint kellő lett volna, melly ismét a természetes egyszerűség odahagyásával, csak részletekkel, ollyanokkal t. i. mellyek tudományunk központosítását hátrálják, foglalkozik, s ellenkező szélsőségre utat nyit. Illy irányt jelen körünkben némelly tekintetben vehetni észre, s épen ollykor tartom üdvösnek, ha a tán lenézett természetes s épen azért egyszerű igazságok fölhozatnak, s fölmelegítenek. — Értekezésem tárgya is úgy látszik, az újítások özönében veszteni kezd itt ott, azon érdekét, mellyet tőle philosophus orvos soha meg nem tagadhat, sőt már alig keletkezett időszaki lapjainkban is e nézetek ellen szerencsétlenül alakult kikelések vétettek észre. Jól tudom, hogy illy ferde állítások pártolói igen gyér számmal létezhetnek, de valjon, ha illyesmiok saját lapjainkban olvashatók, fiatal, s az orvos-gyakorlati téren még nem szabadon mozgó ügyfeleink nem hanyagolandják e könnyen el magok is a légköralkat beszámítását gyakorlatuk első éveiben, mellyekben épen ugyan a légköralkat szülte éves kóralkat fölfogását rendezniök kellene?

Tisztelem a specialismust, mert nélküle az orvos szinte csak félig érheti el czélát, de a pusztá specialismus, mint látjuk, gyorsan fejlődik; fejlődik pedig gyorsan azért, mert nem tartja szükségesnek az általános elvekrei hivatkozást. Igaz, hogy tapasztalati tudományunkban a kezdet specialitásokon történik meg, de ezek összesítéséből idomul aztán azon tudományos alak, mellyből ama specialitások lesznek csak tudományilag megfejthetők; ha tehát illy tudományos specialitásokból keletkezett, s a tapasztalat által évezredek óta be-

valósult elvekkel már birunk, használjuk azokat mint tudományos hitünk gyakorlati ágazatait. —

S valamint minden cliniciai tanító igen elvétné czélát, ha előadásaiban, különösen pedig a kórodaiakban növendékei figyelmét eme fontos tárgyra nem irányozná, s őket a kórjárat meghatározásában valahányszor ennek helye van, a légköralkat világos befolyására gyakorlatilag nem figyelmeztetné; úgy bizonyos más részről, hogy a gyakorlati orvosoknak, midőn éves tapasztalataikat a gyakorlat mezején közlik, csak úgy sikerülend czéluk sikeres elérése, ha ezen orvosgyakorlati tapasztalataikat párhuzamosan a légköralkat változásaiival közlendik. Emlékezem örömmel saját kórodai, kószorozott, s most is a haza előtt, mint orvosai nagyobb részének képzője, mindenikünk által állandó hála emlékkal tisztelt tanítóm ünnepélyes orvos- és természetvizsgálói nagygyűléseink alkotója azon bölcs eljárására, melly szerint minden hó végével bennünket összes orvosi valamint kórodai, úgy magány gyakorlata eredményeiről tudósítani, emez orvosgyakorlati tudósításait pontos és részletes időjáratki közlésekkel kísérni, s bennünket a kór- és légköralkat között létező viszonyra figyelmetesekké tenni sziveskedett. — Kövessük a példát barátim. *)

Midőn *Harless* tartalomdús vegyes munkáiban az álló, éves, és végre az éghajlati kóralkatról értekeznek, világos előtte, hogy valamint az álló kóralkat természete, úgy azon tényezők ismerete, mellyektől amaz függ, előttünk rejtély ugyan, minthogy nem tudhatni, valjon egyedül planetaris, vagy közvetőleg sideralis eredetű-e azon erőbeli folyadék, melly illy nagyszerű hatást gyakorol; mindazonáltal az éves és éghajlati kóralkat ismeretébe, melly úgy is az orvos munkás életiben évenként, évszakonként, sőt naponként legsűrűbb foglalkozási tárgyakat nyujtanak, csak úgy véli eljut-

*) Igen helyeselhető a k. orv. egyesület nem régen keletkezett azon határozata, miszerint, midőn évnegyedenként az uralkodó körnemtő leiratandik, egyszersmind az időjáratki jegyzékek közlendők legyenek. Az 1799. június 18-kán 14705 sz. a. költ kir. intézmény rendeli: *Relationibus Physicorum periodicis meteorologicae quoque observationes iuxta scalam barometri et thermometri sunt adnectendae.*

hathatónak az orvost, ha légkörünk változásai észleletében úgy, mint az előforduló kóresetek természetének meghatározásában egyenlő lépéssel haladand elő. — Végszavai imezek: „S egyedül a combinatio ez után, az általános és i leiglenes terményeiben szakadatlanul változó, s az ezt okozó befolyások ellen irányuló földünk ellentételének légkörünk vegy-erőbeli tüneményeivel egybehozása után t. i. sikerülhet tudományos és következetes orvosi meteorológiához eljuthatnunk; s habár (mint e jelen értekezés folytában ismételve említették) e tekintetben lényegesek még hiányaink, a kitűzött célrai törekvésünk nem emez hiányok folytonos kísérü csüggedt fölhordása, hanem folytonos észlelés és buvárkodás által léssen előmozditható.“

Kivonatok idegen lapok- s munkákból.

A.) Kór- s gyógytan.

A lappangó tüdőlob- s gyógymódjáról.

Dr. Dick-nek 4 évtől fogva több ízben volt alkalmá a tüdőlobnak egy fajtát tapasztalni, mellynek leirata egy munkában sem találtatik, s mellynél a hallcső haszna igen is kiviláglik. Már a régieknek is volt sejtelmők ezen gyuladásról, s *pneumonia occulta*-nak nevezék, minthogy azt egészen véletlenül találták a hullában; szerző ellenben jobb szeretné azt *köhögés és nehéz légzés nélküli tüdőlobnak* „*pneumonia sine tussi et dispnoea*“ nevezni. Azon betegek, kiket illynemű tüdőlob lepett meg, nagyobb részint legjobb korban levő egyének voltak, s így nem lehet azt aggkori szálladékos tüdőlobnak (*pneum. hypostatica*) tartani; a betegség mindég önállólag szövetközmény nélkül lépett föl; hanem az agynak többé kevésbé kitünő megtámadtatása (bódultság, élénk fejfájás) mindég mutatkozott, melly azonban különböző volt a hagymáználi agybántalomtól; a köhögésnek és nehéz légzésnek legkisebb fokozata sem mutatkozott (kivéven akkor, mikor a lob már elszélesztetett) de a kopogtatás és hallgatódzás világosan tanusították a gyuladást; a szivgödörbeni sajátságos nyomás,